

Tomasz Kalisz¹

 <https://orcid.org/0000-0002-9751-3616>

Dozór elektroniczny w prawie karnym: diagnoza i perspektywy

Electronic Monitoring in Criminal Law:
Diagnosis and Prospects

1. Wprowadzenie

Korzenie Systemu Dozoru Elektronicznego (dalej: SDE), polegającego na monitorowaniu położenia osoby noszącej specjalny nadajnik z wykorzystaniem fal radiowych lub sygnału GPS, sięgają jeszcze lat 80. XX w., kiedy w USA zaczęto wprowadzać tę formę kontroli jako alternatywę dla odbywania kar pozbawienia wolności w zakładach karnych. Obok zadania redukcji populacji penitencjarnej stanowił szansę na redukcję kosztów utrzymania osób osadzonych. Obecnie SDE występuje na całym świecie, w tym w większości krajów europejskich², i w dalszym ciągu jego popularną funkcję stanowi odbywanie kary pozbawienia wolności poza murami więzienia. Spotykany w praktyce zakres zastosowania dozoru jest szeroki, począwszy od samodzielnej kary po modalny sposób

¹ Tomasz Kalisz – dr hab., prof. UWr, prof. AWL, Katedra Prawa Karnego Wykonawczego, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii, Uniwersytet Wrocławski; Zakład Prawa Wojennego i Wojskowego, Wydział Nauk o Bezpieczeństwie, Akademia Wojsk Lądowych imienia generała Tadeusza Kościuszki we Wrocławiu, radca prawny / habilitated doctor, associate professor, Chair of Executive Criminal Law, Faculty of Law, Administration and Economics, University of Wrocław; Department of the Law of War and the Military Law, Faculty of Security Studies, General Tadeusz Kościuszko Military University of Land Forces in Wrocław, attorney-at-law. Wkład/Contribution: 100%.
[✉ tomasz.kalisz@uwr.edu.pl](mailto:tomasz.kalisz@uwr.edu.pl)

² L. Wilk, w: *System...*, s. 302.

wykonania kary. Stosujemy go jako alternatywę dla tymczasowego aresztowania³, a także środek zabezpieczający dla sprawców chorych psychicznie. Dozór występuje dodatkowo jako środek ochronny lub do egzekwowania zakazów⁴.

Dozór elektroniczny po raz pierwszy do polskiego systemu prawnego został implementowany ustawą z 7 września 2007 r. o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego⁵. Jako tzw. ustawa epizodyczna dozór elektroniczny funkcjonował do 1 lipca 2015 r., tj. do daty wejścia w życie nowelizacji Kodeksu karnego z 20 lutego 2015 r.⁶ Na jej podstawie dozór elektroniczny przestał być formą wykonywania kary pozbawienia wolności, a stał się formą odbywania kary ograniczenia wolności (art. 34 § 1a pkt 2 k.k.⁷) – wydaje się, że ten epizod ma znaczenie dla problemów interpretacyjnych. Ta forma dozoru elektronicznego, zupełnie inna w swoim charakterze prawnym (choć co do treści podobna), została szybko zmieniona na mocy noweli z 11 marca 2016 r.⁸, która doprowadziła do zmian w obrębie rozdziału VIIa Kodeksu karnego wykonawczego⁹, wobec czego dozór elektroniczny przestał być formą kary ograniczenia wolności, a stał się na powrót modalną wersją kary pozbawienia wolności. Nie były to ostatnie zmiany w tym zakresie, co oznacza, że mamy do czynienia ze stale ewoluującą konstrukcją.

Stosowany obecnie w Polsce dozór elektroniczny występuje w trzech formach: jako dozór stacjonarny, zbliżeniowy i mobilny. Zarówno w pierwszej, jak i w drugiej z form opiera się na technologii radiowej. W przypadku dozoru stacjonarnego, który znajduje zastosowanie tylko do wykonywania kary pozbawienia wolności (zgodnie z art. 43b

³ K. Fila, *Środek...*, s. 38–42; D. Gmerek, K. Wiśniewska, *Nieizolacyjne...*, s. 51 oraz J. Kosonoga, *Areszt...*, s. 116.

⁴ N. Hanuasek, *Rozdział XI...*, s. 161–172.

⁵ Ustawa z 7 września 2007 r. o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego, Dz.U. 2010, nr 142, poz. 960, tekst jedn.

⁶ Ustawa z 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. poz. 396.

⁷ Ustawa z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, Dz.U. 2025, poz. 383, tekst jedn. ze zm., dalej: Kodeks karny, k.k.

⁸ Ustawa z 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks karny wykonawczy, Dz.U. 2016, poz. 428.

⁹ Ustawa z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy, Dz.U. 2024, poz. 706, tekst jedn. ze zm., dalej: Kodeks karny wykonawczy, k.k.w.

§ 3 k.k.w.), polega to na odbieraniu przekazu z nadajnika osoby wykonującej karę w obrębie miejsca jej zamieszkania, gdzie na stałe zamontowane jest urządzenie do nawiązywania sygnału¹⁰. Dozór zbliżeniowy stosowany do orzeczonego zakazu zbliżania również opiera się na sygnale radiowym, jednakże potrzeba w tym układzie dwóch nadajników, zarówno po stronie pokrzywdzonego, jak i sprawcy. Ostatni ze sposobów monitorowania (dozór zbliżeniowy) jako jedyny korzysta z sygnału GPS i służy do weryfikacji aktualnego położenia osoby dozorowanej, co jest wykorzystywane m.in. w zakresie środków zabezpieczających¹¹. Stosowanie SDE jest więc przewidziane na trzech płaszczyznach. Po pierwsze, występuje jako forma wykonywania kary pozbawienia wolności, przy czym wysokość kary nie może przekraczać roku i 6 miesięcy. Dodatkowo, w myśl art. 43la § 1 pkt 1 k.k.w., możliwe jest odbycie ostatnich 6 miesięcy bezwzględnej kary pozbawienia wolności w SDE, jeśli całościowy wymiar orzeczonej kary nie przekraczał 3 lat. Wreszcie, może dotyczyć kary do 4 miesięcy pozbawienia wolności w schemacie, gdzie decyzje będzie podejmować komisja penitencjarna (art. 43lla k.k.w.). Po drugie, system ten jest wykorzystywany w celu monitorowania wykonywania środków karnych w postaci zakazu zbliżania się do określonych osób, który orzeka się na podstawie art. 41a § 1–3 k.k., a także obowiązku przebywania skazanego w czasie trwania niektórych imprez masowych objętych zakazem w miejscu stałego pobytu lub w innym wyznaczonym miejscu, orzekany na podstawie art. 41b § 3 k.k. Po trzecie, dozór elektroniczny jako wariant mobilny jest używany do kontroli miejsca pobytu w ramach zastosowania środka zabezpieczającego orzeczanego na podstawie art. 93a § 1 pkt 1 i art. 93e k.k. W przyszłości (od 2026 r.) ma być stosowany jako narzędzie kontroli w toku przerwy w wykonywaniu kary pozbawienia wolności.

2. Istota i warunki zastosowania monitoringu elektronicznego

„Monitorowanie elektroniczne” to ogólne określenie obejmujące szereg technologii, obecnie wykorzystujących częstotliwość radiową, weryfikację głosową i kombinacje śledzenia satelitarnego i telefonicznego.

¹⁰ T. Przesławski, *Rozdział...*, s. 7–25.

¹¹ I. Zgoliński, w: *Kodeks...*, s. 177 i n.

W przyszłości mogą rozwinąć się inne technologie, które rozszerzą lub wykrócą poza monitorowanie lokalizacji. Zdalne monitorowanie alkoholu czy też substancji psychoaktywnych, poziomu cukru we krwi i hormonów¹². Dozór elektroniczny jako forma nadzoru nad osobami odbywającymi karę lub będącymi w inny sposób ograniczonymi w wolności, przez zakres ingerencji w sferę praw i wolności musi spełniać cały szereg kryteriów i warunków. Pierwszym warunkiem, o podstawowym znaczeniu, jest **legalność**. Dozór elektroniczny musi być stosowany zgodnie z ustawą, która jasno określa sytuacje i procedury jego zastosowania. Zasada legalizmu to nakaz ścisłego przestrzegania przepisów prawa, a dla organów państwowych wymóg działania wyłącznie na podstawie prawa. W ramach prawa karnego wykonawczego zasadę tę należy sprowadzić do założenia, że tryb i formy działania wszystkich podmiotów postępowania wykonawczego oraz organów tego postępowania muszą się opierać na przepisach k.k.w. Każde działanie w toku postępowania wykonawczego niezgodne z przepisami prawa jest sprzeczne z zasadą legalizmu. Zasada legalizmu to obowiązek spoczywający na wszystkich organach postępowania wykonawczego. Kolejnym warunkiem jest **celowość** dozoru elektronicznego. Oznacza to założenie, że musi istnieć uzasadniony cel, dla którego dozór elektroniczny jest wdrażany, taki jak ochrona społeczeństwa lub monitorowanie skazanego bez konieczności pozbawienia wolności. Dozór elektroniczny ze względu na potencjalny zakres ingerencji musi spełniać kryteria proporcjonalności. **Proporcjonalność** w tym przypadku oznacza, że podjęte środki muszą być adekwatne i wystarczające do celu, który ma być osiągnięty. Oznacza to, że ingerencja w prawa jednostki powinna być jak najmniejsza, przy jednoczesnym osiągnięciu zamierzonego celu. Tak postrzegana proporcjonalność pozostaje w zgodzie z rekomendacjami Rady Europy dotyczącymi SDE, mieszcząc się w zakresie definicyjnym dozoru elektronicznego, który może być wykonywany także na etapie postępowania przygotowawczego, z dostosowaniem dolegliwości do ryzyka zakłóceń postępowania i porządku publicznego¹³. Stosowanie monitoringu

¹² B. Stańdo-Kawecka, *Dozór elektroniczny w wymiarze...*, s. 655.

¹³ Recommendation of the Committee of Ministers to member States regarding the ethical and organisational aspects of the use of artificial intelligence and related digital technologies by prison and probation services [Adopted by the Committee of Ministers on 9 October 2024 at the 1509th meeting of the Ministers' Deputies, CM/Rec (2024) 5].

elektronicznego musi pozostawać w zgodzie ze standardami ochrony praw człowieka. Zgodnie z międzynarodowymi standardami, takimi jak Europejska Konwencja Praw Człowieka¹⁴, dozór nie może naruszać podstawowych praw i wolności, takich jak prawo do prywatności i poszanowanie życia rodzinnego. Najwyższą wartością społeczną jest człowiek, co musi znajdować wyraz w całym systemie prawa. Wartość ta ma znaczenie podstawowe i nie wolno o niej zapominać w społecznym działaniu, a samo prawo powinno być urzędzeniem dla dobra człowieka. Zasada humanitaryzmu i poszanowania godności ludzkiej zajmuje szczególną pozycję w ramach prawa karnego wykonawczego. Chodzi tu o ochronę ludzkiej godności osoby prawomocnie skazanej, co ma jeszcze większe znaczenie w przypadku osób podejrzanych czy oskarżonych. Osobie takiej nie możemy na żadnym etapie postępowania wykonawczego odmawiać szacunku. Nawet najniebezpieczniejszy przestępca nie traci przynależności do rodzaju ludzkiego. W tym sensie obowiązek godnego, ludzkiego traktowania skazanego jest niezależny od rodzaju i wagi przewinienia oraz karnoprawnej reakcji na ten czyn. Wreszcie, należy zadbać o **proceduralną kontrolę** stosowania tej formy ingerencji w sferę praw i wolności człowieka. Stosowanie dozoru elektronicznego powinno podlegać kontroli sądowej, co gwarantuje, że jest ono zgodne z prawem i respektuje prawa jednostki.

Dozór elektroniczny często jest odbierany jako stosunkowo łagodna forma prawnokarnej interwencji, zwłaszcza na tle tradycyjnie postrzeganej izolacji w instytucjach penitencjarnych. Oczywiście trudno postawić znak równości między izolacją w zakładzie karnym typu zamkniętego (art. 90 k.k.w.) a warunkami dozoru elektronicznego (art. 43m–43s k.k.w.), jednakże warto jasno stawiać granice tej ingerencji. Wyznacznikiem tej ingerencji powinno być prawo do prywatności. Systemy monitoringu elektronicznego nie mogą nieproporcjonalnie naruszać prywatności osoby nadzorowanej. Granice te są ustanawiane, by chronić przed nieuzasadnioną inwigilacją. Warto uwzględnić aspekt życia rodzinnego i kontaktów społecznych. Osobom poddanym dozorowi elektronicznemu należy umożliwić jak najnormalniejsze życie rodzinne i uczestnictwo w życiu społecznym, o ile nie zagraża to bezpieczeństwu

¹⁴ Europejska Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzona w Rzymie 4 listopada 1950 r., Dz.U. 1993, nr 61, poz. 284 ze zm., dalej: EKPC.

społecznemu. Wreszcie bardzo wrażliwym elementem dozoru elektronicznego jest czas jego trwania. Dozór nie powinien być stosowany dłużej, niż jest to absolutnie konieczne, aby osiągnąć cele procesowe, prewencyjne lub resocjalizacyjne.

3. Dozór elektroniczny – ograniczenie czy pozbawienie wolności?

Kolejną pojawiającą się w dyskusji kwestią jest pytanie, czy dozór elektroniczny należy raczej rozumieć jako ograniczenie wolności – dozorowany jest wprawdzie ograniczony w opuszczaniu miejsca stałego pobytu, ale zachowuje wolność kontaktowania się z otoczeniem w inny sposób, a także inne swobody składające się na wolność osobistą – czy też jest to forma pozbawienia wolności¹⁵. Kara pozbawienia wolności wykonywana w systemie dozoru elektronicznego, co zauważa A. Górski, generuje wiele pozornie nieprzewidywalnych konsekwencji. Wywołuje pytania o relację zdefiniowanego w art. 43b k.k.w. pojęcia dozoru elektronicznego do kary pozbawienia wolności. Czy stwierdzenie, że mamy do czynienia z pewnym stanem restrykcji w poruszaniu się, jest pozbawieniem wolności i wystarcza, aby wypełnić to pojęcie¹⁶. Na tle wskazanych orzeczeń Sądu Najwyższego powstał jurydyczny problem w zakresie jednoznacznego zdefiniowania kary pozbawienia wolności wykonywanej w systemie dozoru elektronicznego, zwłaszcza w stosunku do kary ograniczenia wolności.

W dyskusji zwraca się uwagę na potrzebę wyróżnienia formalnego aspektu pozbawienia wolności, czyli jedynie orzeczenia pozbawienia wolności, oraz materialnego aspektu, rozumianego jako stan faktyczny, który wyłącza możliwość swobodnego poruszania się. W dyskusji pojawiają się głosy opowiadające się za stanowiskiem, że pozbawienie wolności to przede wszystkim fizyczne pozbawienie danej osoby możliwości

¹⁵ Wyrok Sądu Najwyższego z 21 czerwca 2017 r., I KZP 3/17, oraz postanowienie Sądu Najwyższego z 19 stycznia 2016 r., I KZP 11/16. W konkluzji postanowienia z 19 stycznia 2016 r., I KZP 11/16, Sąd Najwyższy stwierdza, że w przypadku skazanego odbywającego karę pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego trudno byłoby zasadnie twierdzić, że sytuacja, w której skazany przez okres, na który została orzeczona kara, zasadniczą część doby zmuszony jest spędzić w wyznaczonym miejscu (art. 43n § 2 pkt 1 k.k.w. w zw z art. 43 na k.k.w.), nie stanowi pozbawienia wolności w rozumieniu art. 5 ust. 1 EKPC.

¹⁶ A. Górski, *Wykonywanie...*, s. 79.

lokomocyjnych w wybranym przez siebie kierunku, a to oznacza, że osoba odbywająca karę pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego nie jest osobą faktycznie pozbawioną wolności. Wbrew stanowisku Sądu Najwyższego idzie opinia wyrażona przez A. Wojtaszczyka, W. Wróbla i W. Zontka. Autorzy rozgraniczają dwa aspekty pozbawienia wolności – formalny, czyli jedynie orzeczenie pozbawienia wolności, oraz materialny, rozumiany jako stan faktyczny pozbawienia możliwości swobodnego poruszania się. Dalej konstatają, że ustawodawca posługuje się sformułowaniem „uwolnienia się od pozbawienia wolności”, a nie uwolnieniem się od „kary pozbawienia wolności”, jak również zwracają uwagę na odrębne uregulowanie w art. 242 § 2 i § 3 k.k. sytuacji, w których skazany uchyla się od powrotu z tzw. przepustki do zakładu karnego¹⁷. Kamil Mamak stwierdza, że oddalenie się z miejsca odbywania kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego nie może być zakwalifikowane w płaszczyźnie znamion określających czynność sprawczą przestępstwa samouwolnienia. Dzieje się tak dlatego, że skazany odbywający karę w tym systemie nie jest faktycznie pozbawiony wolności, a jedynie formalnie, co nie wpisuje się w konstrukcję z art. 242 § 1 k.k. Po drugie, k.k.w. przewiduje odrębną sekwencję przepisów regulujących konsekwencje naruszenia reżimu wykonywania dozoru. Autor podkreśla także dysproporcję w poziomie społecznej szkodliwości naruszenia warunków dozoru w stosunku do ucieczki skazanego z zakładu karnego¹⁸. Jan Kluza stwierdza, że należy wyłączyć odpowiedzialność karną osoby, która samowolnie nie stosuje się do rygorów dozoru elektronicznego. Kwalifikowanie takiego zachowania jako czynu z art. 242 § 1 k.k. stanowi wyraz niedopuszczalnej w prawie karnym wykładni rozszerzającej na niekorzyść oskarżonego¹⁹.

Mikołaj Małecki, odnosząc się do przestępstwa z art. 242 § 1 k.k., podkreśla, że na potrzeby tej konstrukcji pozbawienie wolności to przede wszystkim fizyczne pozbawienie danej osoby możliwości lokomocyjnych w wybranym przez siebie kierunku, a to w jego ocenie oznacza, że osoba odbywająca karę pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego nie jest osobą faktycznie pozbawioną wolności

¹⁷ A. Wojtaszczyk, W. Wróbel, W. Zontek, w: *System...*, s. 668–670.

¹⁸ K. Mamak, *Dozór...*, s. 33–34.

¹⁹ J. Kluza, *Przestępstwo...*, s. 152.

i przez to nie spełnia ona warunku przypisania zachowania wskazanego w art. 242 § 1 k.k.²⁰

Porównywanie kary pozbawienia wolności wykonywanej w systemie dozoru elektronicznego do ograniczenia wolności jest w mojej ocenie nieuprawnione. Kara ograniczenia wolności wprowadza zakaz zmiany miejsca stałego pobytu, dozór elektroniczny w tym zakresie jest daleko dotkliwszy. Oznacza najczęściej konkretny adres (lokal). Ograniczenie aktywności człowieka do konkretnych pomieszczeń, co ma miejsce w dozorcze elektronicznym, jest pozbawieniem wolności, a nie jej ograniczeniem. Tej oceny nie zmienia udzielanie skazanemu koncesji czasowych na przebywanie w innych, konkretnie wskazanych miejscach. Obowiązujące przepisy Kodeksu karnego oraz Kodeksu karnego wykonawczego wyraźnie opowiadają się za jednolitą formą kary pozbawienia wolności. Różnice w postępowaniu wykonawczym są czymś naturalnym, ale jednocześnie nie przekreślają tak ujętego charakteru kary²¹. Wykonywana w systemie dozoru elektronicznego sankcja ciągle pozostaje karą pozbawienia wolności. Systemowym tego potwierdzeniem jest przewidziana w art. 43ln k.k.w. możliwość warunkowego przedterminowego zwolnienia skazanego odbywającego karę pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego.

Ustawodawca traktuje tę formę kary pozbawienia wolności identycznie z karą bezwzględną także w perspektywie instytucji zatarcia skazania (art. 107 § 2 k.k.) i przedawnienia wykonania (art. 103 § 1 pkt 2 k.k.). W naszych rozważaniach nie możemy pominąć także tego, że aktualnie dozór elektroniczny jest traktowany w kontekście kary pozbawienia wolności jako jeden z systemów wykonania tej kary. Stosowany jest on na etapie postępowania wykonawczego, w trybie indywidualnego orzeczenia sądu penitencjarnego, na podstawie przesłanek określonych w k.k.w. (art. 43la k.k.w.). Koncesje wolnościowe w ramach dozoru elektronicznego mogą być traktowane jako pewnego rodzaju złagodzenie pozbawienia wolności, ale nie powinny być utożsamiane z odmiennymi rodzajowo elementami kar wolnościowych czy środków probacyjnych.

²⁰ M. Małecki, *Samouwolnienie...*

²¹ Ryszard Stefański, który podkreśla, że decydująca jest konstrukcja ustawowa, a ta wyraźnie przesądza, że w przypadku dozoru elektronicznego mamy do czynienia z jednym ze sposobów wykonywania kary pozbawienia wolności. R.A. Stefański, *Kara pozbawienia...*, s. 30.

Jeszcze jednym praktycznym przykładem na jednolity charakter kary pozbawienia wolności jest ocena kary wykonywanej w formie dozoru elektronicznego w kontekście przepisów regulujących recydywę (art. 64 § 2 k.k.). Sąd Najwyższy w wyroku z 23 czerwca 2014 r. stwierdził, że odbywanie kary w systemie dozoru elektronicznego nie stoi na przeszkodzie uznaniu działania sprawcy w warunkach art. 64 § 2 k.k. Warunek odbycia kary pozbawienia wolności w rozumieniu art. 64 § 1 k.k. spełnia także kara tego rodzaju wykonywana w całości lub w części w systemie dozoru elektronicznego. Dozór elektroniczny jest definiowany jako system do wykonywania prawomocnie orzeczonej bezwzględnej kary pozbawienia wolności, polegający na kontrolowaniu zachowania skazanego przebywającego poza zakładem karnym, przy użyciu aparatury monitorującej. Tym samym odbycie kary w omawianym systemie nie zmienia jej istoty, jaką jest pozbawienie wolności o charakterze bezwzględnym²².

Rozważając problematykę zastosowania dozoru elektronicznego, zwłaszcza jako formy wykonania kary pozbawienia wolności, warto zwrócić uwagę na art. 5 ust. 1 EKPC oraz orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (dalej: ETPC) w zakresie rozumienia pozbawienia wolności²³. W perspektywie EKPC oraz judykatów ETPC pozbawienie wolności to środek pozostający w dyspozycji władz publicznych, w wyniku zastosowania którego osoba bez lub wbrew jej woli zostaje zamknięta w określonym i przestrzennie ograniczonym miejscu na pewien czas. Trybunał stwierdza, że zamknięcie osoby w określonym i przestrzennie ograniczonym miejscu może także oznaczać egzekwowanie zakazu opuszczania takiego miejsca za pomocą środków dozoru elektronicznego. Fizyczne zamknięcie nie jest warunkiem koniecznym do zdefiniowania sankcji karnej jako pozbawienia wolności, zaś o odpowiedniej kwalifikacji przesądza nasilenie czynników określonego rodzaju (typ ograniczeń, czas trwania, skutki i sposób wykonania). Pozbawienie wolności nie ogranicza się do klasycznych wypadków będących następstwem zastosowania aresztu tymczasowego lub skazania na tego rodzaju karę, ale może przybrać wiele innych postaci i form (Guzzardi przeciwko Włochom)²⁴. W sprawie Nikolova przeciwko Buł-

²² Wyrok Sądu Najwyższego z 23 czerwca 2014 r., III KK 16/14.

²³ B. Stańdo-Kawecka, *Dozór elektroniczny w Polsce...*, s. 11–13.

²⁴ Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 6 listopada 1980 r. w sprawie Guzzardi przeciwko Włochom, skarga nr 7367/76, § 90 i n.

garii²⁵ Trybunał jednoznacznie stwierdził, że areszt domowy jako środek zapobiegawczy spełnia warunki konwencyjne pozbawienia wolności.

W perspektywie analizowanego orzecznictwa trafnie przyjęty przez ETPC kierunek rozumienia pozbawienia wolności realizowanego przy wykorzystaniu dozoru elektronicznego prezentują G. Hochmayr i M. Małolepszy, którzy podkreślają, że w ramach dozoru skazany nie traci kontaktu ze swoim otoczeniem i nie jest zmuszony do rezygnacji z pracy, korzysta ze wszystkich dotychczasowych możliwości komunikacji, dostępu do mediów czy urządzeń sportowych. Nie ma zakłócenia w relacjach rodzinnych i towarzyskich. Powstaje pytanie, czy można jeszcze mówić o odbywaniu kary pozbawienia wolności. Odpowiedź będzie twierdząca, jeśli dozór elektroniczny ma charakter karny, a główną dolegliwość stanowi ograniczenie wolności poruszania się skazanego. Jednocześnie realizowane będą zadania przypisywane wykonywaniu kary pozbawienia wolności, a na skazanym będzie ciążył prawny obowiązek przebywania w określonym czasie, we wskazanym miejscu stałego pobytu bądź miejscu pracy. Ograniczenie wolności nie jest osiągnięte przez fizyczne bariery, tj. umieszczenie skazanego w zakładzie karnym i strażników sprawujących nad nim nadzór, lecz przez tworzenie barier w psychice skazanego, przy czym jego samokontrola zostaje wzmocniona przez elektroniczne instrumenty dozoru. W perspektywie standardu konwencyjnego skutkiem dozoru elektronicznego jest ograniczenie swobody poruszania się osoby nadzorowanej. Środek ten ma charakter penalny i może osiągnąć poziom dolegliwości, który odpowiadałby pozbawieniu wolności²⁶. Warto także pamiętać o wytycznych zawartych w Europejskich Regułach Probacyjnych Rady Europy [Zalecenie Komitetu Ministrów CM/Rec (2010)1]. Zestaw podstawowych zasad dotyczących standardów etycznych i zawodowych regulujących wykorzystywanie monitorowania elektronicznego w procesie karnym jest określony w przyjętym Zaleceniu Komitetu Ministrów Rady Europy CM/Rec (2014) 4 w sprawie monitorowania elektronicznego.

Kara pozbawienia wolności wykonywana w systemie dozoru elektronicznego przyjmuje bardzo zróżnicowaną formę, która jest zmienna w swoim kształcie i treści. Elementy konstytutywne tak wykonywanej

²⁵ Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 25 marca 1999 r. w sprawie Nikola przeciwko Bułgarii, skarga nr 31195/96.

²⁶ G. Hochmayr, M. Małolepszy, *System...*, s. 20.

kary wynikają z sentencji postanowienia sądu penitencjarnego, który udziela zgody na taki system wykonania kary (względnie decyzji komisji penitencjarnej). Pozycje prawna i faktyczna skazanego mogą być kształtowane bardzo elastycznie w zależności od indywidualnych potrzeb i sytuacji skazanego. Zauważalna jest w tym przypadku liczba elementów, które w bardzo elastyczny sposób można zastosować w zależności od konkretnych potrzeb, możliwości i warunków, zarówno związanych z założeniami indywidualizacji, jak i w perspektywie prewencji generalnej. Zgodnie z Kodeksem karnym wykonawczy sąd każdorazowo określa miejsce, czas, rodzaj lub sposób wykonywania nałożonych obowiązków (art. 43m, art. 43n, art. 43na, art. 43nb) oraz rodzaj podlegających zainstalowaniu środków technicznych, jednocześnie wyznacza termin i określa sposób zgłoszenia przez skazanego podmiotowi dozoru gotowości do zainstalowania rejestratora stacjonarnego, przenośnego lub nadajnika.

Szczególnie elastycznie jest kształtowany obowiązek pozostawania we wskazanym przez sąd miejscu i w wyznaczonych przedziałach czasowych. W tym przypadku sąd penitencjarny określa przedziały czasu w ciągu doby i w poszczególnych dniach tygodnia, w których skazany ma prawo się oddalić z miejsca stałego pobytu lub innego wskazanego miejsca na okres nieprzekraczający 12 godzin dziennie, w szczególności w celu: świadczenia pracy; wykonywania praktyk religijnych lub korzystania z usług religijnych; sprawowania opieki nad osobą małoletnią, osobą niedołążną lub chorą; kształcenia i samokształcenia oraz wykonywania twórczości własnej; korzystania z urządzeń lub zajęć kulturalno-oświatowych i sportowych; komunikowania się z obrońcą, pełnomocnikiem oraz wybranym przez siebie przedstawicielem, o którym mowa w art. 42 k.k.w.; komunikowania się z podmiotami, o których mowa w art. 38 § 1 k.k.w.; utrzymywania więzi z rodziną lub innymi bliskimi osobami; korzystania z opieki medycznej lub udziału w terapii; dokonania niezbędnych zakupów. Możliwość indywidualnego modelowania postanowienia o udzieleniu zgody na wykonywanie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego wyraźnie ulega rozszerzeniu, jeżeli uwzględnimy przewidzianą w ramach art. 43nb k.k.w. kompetencję do nałożenia na skazanego obowiązków określonych w art. 72 k.k. Obowiązki te mogą zostać nałożone również na wniosek prokuratora lub sądowego kuratora zawodowego. Sąd ma dużą swobodę

w wyborze poszczególnych elementów składających się na obowiązki i ograniczenia związane z wykonywaniem dozoru elektronicznego.

Postępowanie wykonawcze także samo w sobie będzie wymuszało zmienność w zakresie poszczególnych składników orzeczenia oraz w zakresie ograniczeń związanych z karą wykonywaną w systemie dozoru elektronicznego (art. 43nb § 2 oraz art. 43o k.k.w.). Doświadczenie uczy, że składniki orzeczenia nie mogą być od razu precyzyjnie określone. Co więcej, uznajemy, że czynniki te narastają powoli i stopniowo przekształcają się. W toku wykonywania orzeczenia wielokrotnie może występować zindywidualizowana potrzeba jego modyfikowania. W związku z tym wprowadzane do treści orzeczenia zmiany mogą zwiększać stopień dolegliwości kary bądź go łagodzić. Oznacza to jednocześnie potrzebę precyzyjnego określenia konsekwencji faktycznych, a zwłaszcza prawnych związanych z niezadawalającym kierunkiem wykonywania przez skazanych tak zbudowanych prawnokarnych form reakcji na czyny zabronione.

4. Kierunki rozwoju dozoru elektronicznego

Stosowanie dozoru elektronicznego ma już ugruntowaną i niepodważalną pozycję w prawie karnym. Jest uważane za skuteczne narzędzie z kilku kluczowych powodów. W pierwszej kolejności chodzi o redukcję populacji więziennej. Dozór elektroniczny pozwala na monitorowanie skazanych bez konieczności umieszczania ich w zakładach karnych, co zmniejsza przeludnienie i obniża koszty związane z utrzymaniem więźniów. Utrzymanie elektronicznego nadzoru jest tańsze od pokrycia kosztów zakwaterowania więźniów w zakładach karnych. Monitoring elektroniczny jest efektywniejszy w zakresie reintegracji społecznej skazanych. Osoby pozostające pod dozorem mogą kontynuować pracę, naukę oraz życie rodzinne, co sprzyja ich reintegracji społecznej i zmniejsza ryzyko powrotu do przestępstwa. W badaniach przeprowadzonych w krajach takich jak Norwegia i Holandia wykazano, że osoby poddane dozorowi elektronicznemu rzadziej popełniają przestępstwa po odbyciu tej formy prawnokarnej reakcji na czyn zabroniony niż osoby, które spędziły czas związany z wykonywaniem kary w więzieniu.

Rozpowszechnienie dozoru elektronicznego i praktyczne doświadczenia z różnych systemów prawnych pozwalają na wskazanie obszarów,

które wymagają większej uwagi oraz zaproponowanie potencjalnych kierunków rozwoju (zwłaszcza wobec rozwoju technologicznego). Warto zadbać o wdrożenie bardziej zaawansowanych technologii, które są mniej podatne na zakłócenia i awarie oraz zadbać o poprawę infrastruktury technicznej do zarządzania dozorem. Szczególną uwagę należy skierować na prawidłowe zabezpieczenie systemów w zakresie ochrony danych i prywatności skazanych. Potrzebne są precyzyjne regulacje i jasne wytyczne dotyczące zarządzania danymi osobowymi zbieranymi przez urządzenie dozoru, aby zapewnić prywatność i zabezpieczyć te wrażliwe informacje przed dostępem osób nieuprawnionych. Ciągłe istnieje duże ryzyko naruszenia prywatności oraz nieautoryzowanego dostępu do tych danych. Dozór elektroniczny, tworząc przestrzeń do działań w warunkach środowiska i rodziny skazanego, musi uzyskać szerszy zakres wsparcia w zakresie resocjalizacji. Chodzi o stworzenie tzw. zintegrowanych systemów zarządzania przypadkami (ICMS – Integrated Case Management Systems). Główne funkcje takich systemów to zbieranie i przechowywanie danych o osobach objętych dozorem. Dane te mogą obejmować historię przestępczą, dane demograficzne, wyniki oceny ryzyka, raporty z wizyt, informacje o terapii i innych interwencjach, a także postępy w procesie resocjalizacji. System powinien pozwalać na szybki dostęp do kompletnej historii każdego przypadku. W ramach zintegrowanych systemów kurator powinien mieć dostęp do zaawansowanych narzędzi oceny ryzyka recydywy. Algorytmy i modele predykcyjne pomagają w identyfikacji osób o wysokim ryzyku powrotu do przestępstwa, umożliwiają odpowiednią alokację zasobów i pozwalają lepiej organizować pracę ze skazanym. System może pozwalać na opracowywanie spersonalizowanych planów resocjalizacji, które uwzględniają indywidualne potrzeby i okoliczności. Dzięki systemowemu zarządzaniu łatwiej i trafniej można monitorować postępy w realizacji planów, śledzić przestrzeganie warunków i identyfikować potencjalne problemy. Przyjazny interfejs pozwala kuratorowi na dostęp do aktualnych informacji i narzędzi analitycznych, które wspierają podejmowanie decyzji o interwencjach i dostosowaniu planów resocjalizacji. System może ułatwiać komunikację i współpracę między urzędnikami probacyjnymi, innymi służbami (np. policją, służbą zdrowia) oraz samymi osobami objętymi nadzorem. Wreszcie pozwala na zautomatyzowanie pracy biurowej (generowanie raportów i sprawozdań). Raporty te zaś mogą służyć do monitorowania

efektywności systemu i identyfikacji obszarów wymagających ulepszenia. Do ewidentnych zalet rozwoju zintegrowanych systemów zarządzania indywidualnym przypadkiem należy zaliczyć długoterminową efektywność kosztową (oszczędności i zwiększenie efektywności pracy, większa liczba przypadków, mniejsze koszty personelu). Lepsze przewidywanie ryzyka, pozwalające na wczesną identyfikację osób o wysokim ryzyku. Oznacza to szybsze i skuteczniejsze interwencje zapobiegające kosztownym powrotom do przestępczości. System pomaga alokować zasoby (finansowe i ludzkie) tam, gdzie są najpotrzebniejsze. Najważniejsza jest możliwość lepszego zrozumienia indywidualnych potrzeb i okoliczności, co w konsekwencji pozwala na opracowanie spersonalizowanych planów resocjalizacji. System może wykrywać zmiany, które mogą wskazywać na wzrost ryzyka, co umożliwi szybką interwencję, a poprzez skuteczne zarządzanie ryzykiem przyczynia się do poprawy bezpieczeństwa publicznego. System ułatwia wymianę informacji między agencjami, co prowadzi do lepszej koordynacji działań.

Mysłąc o rozwoju systemu dozoru elektronicznego, warto już teraz zidentyfikować nowe obszary eksploatacji, w których monitoring elektroniczny w różnych jego formach może być skutecznie wykorzystany. Pierwsza grupa to sprawcy przestępstw drogowych, wobec których dozór elektroniczny może być skutecznie stosowany (zwłaszcza dotyczy to przestępstw drogowych popełnionych pod wpływem substancji psychoaktywnych lub alkoholu). Wobec tej grupy sprawców dozór elektroniczny pozwala na kontrolowanie przestrzegania zakazu prowadzenia pojazdów (w naszych warunkach już obowiązuje rozwiązanie w postaci modalnej formy wykonania zakazu prowadzenia pojazdów niewyposażonych w blokadę alkoholową – art. 182a k.k.w.). Kolejna potencjalna grupa to sprawcy przestępstw przeciwko mieniu. Osoby skazane za kradzieże, włamania czy inne przestępstwa przeciwko mieniu mogą być objęte dozorem elektronicznym. To pozwala na ich kontrolowanie w pobliżu miejsc, gdzie doszło do przestępstw lub może do takich zdarzeń dojść. Taka forma nadzoru może stanowić skuteczną formę zabezpieczenia społecznego. Bardzo pożądanym obszarem są przestępstwa związane z przemocą wobec osób najbliższych (przemoc domowa). W tych przypadkach zwłaszcza warianty dozorów zbliżeniowych lub mobilnych mogą być skutecznym zabezpieczeniem przed niepożądanym kontaktowaniem się sprawców z ich ofiarami. Kolejna wrażliwa grupa sprawców to przestępcy popełniający czyny

przeciwko wolności seksualnej i obyczajności. Wiele krajów wprowadza dozór elektroniczny dla sprawców przestępstw seksualnych, szczególnie tych, którzy zostali skazani na karę pozbawienia wolności. Monitorowanie ich ruchów może pomóc w ochronie potencjalnych ofiar, zwłaszcza w określonych strefach aglomeracji miejskich. Dozór elektroniczny może być wykorzystywany jako reakcja wobec osób, które zostały zwolnione warunkowo w początkowym okresie po zwolnieniu lub w sytuacji niewywiązywania się z obowiązków okresu próby, jako reakcja poprzedzająca dalej idące osadzenie w zakładzie karnym.

Najnowsze osiągnięcia w dziedzinie technologii monitorowania obejmują różnorodne innowacje, które poprawiają dokładność, efektywność i zakres zastosowania tych rozwiązań. Wśród różnego rodzaju propozycji rozwoju, przy uwzględnieniu całego szeregu niebezpieczeństw wynikających z zastosowania nowoczesnej technologii, warto rozważyć wykorzystanie systemów rozpoznawania twarzy²⁷. Technologia ta stała

²⁷ Akt o sztucznej inteligencji ustanawia jednolite obowiązki dla operatorów i gwarantuje spójną ochronę nadrzędnego interesu publicznego i praw osób na całym rynku wewnętrznym UE. Ma to zapobiegać rozbieżnościom, które utrudniają swobodny obrót systemami AI oraz powiązаныmi produktami i usługami na rynku wewnętrznym, a także utrudniają innowacje w ich zakresie oraz ich wdrażanie i rozpowszechnianie. Rozporządzenie o sztucznej inteligencji zakazuje wprowadzania do obrotu, oddawania do użytku w tym konkretnym celu lub wykorzystywania systemów AI do oceny lub przewidywania ryzyka popełnienia przestępstwa przez osobę fizyczną wyłącznie na podstawie profilowania lub oceny cech osobowości i cech charakterystycznych. Profilowanie odnosi się do automatycznego przetwarzania danych osobowych w celu oceny pewnych aspektów dotyczących osoby fizycznej, takich jak jej zachowanie, cechy osobowości czy charakterystyka. Ocena cech osobowości i cech charakterystycznych obejmuje analizę takich aspektów, jak cechy psychologiczne, zachowania, preferencje itp. Przykładem systemu AI potencjalnie zakazanego na gruncie Rozporządzenia o sztucznej inteligencji może być system opierający się wyłącznie na analizie cech osobowości i wcześniejszych zachowań – przykładowo analizujący dane z mediów społecznościowych, historię przestępstw, dane demograficzne i inne informacje osobiste, aby stworzyć profil ryzyka. Zgodnie z przepisami taki system byłby zakazany, chyba że jego wyniki byłyby jedynie wsparciem dla oceny dokonywanej przez człowieka, która opierałaby się na obiektywnych i weryfikowalnych faktach związanych z działalnością przestępczą. Wyjątki od zakazu stosowania systemów AI do oceny lub przewidywania ryzyka przestępczości są ściśle określone i mają na celu zapewnienie, że takie systemy są używane w sposób odpowiedzialny i zgodny z prawami człowieka. Systemy do oceny lub przewidywania ryzyka popełnienia przestępstwa mogą być wykorzystywane do wspierania oceny dokonywanej przez człowieka pod warunkiem, że ocena ta opiera się na obiektywnych i weryfikowalnych faktach bezpośrednio związanych z działalnością przestępczą. Systemy tego typu będą mogły analizować cechy osobowości i wcześniejsze zachowania pod warunkiem, że ostateczną decyzję na podstawie

się bardziej zaawansowana dzięki zastosowaniu algorytmów uczenia maszynowego. Systemy rozpoznawania twarzy są coraz precyzyjniejsze i mogą być stosowane w różnych kontekstach, od monitorowania publicznych miejsc po identyfikację osób w systemach prawnych. Biometryczne technologie monitorowania to systemy, które zbierają dane biometryczne, takie jak tętno, poziom kortyzolu, a także inne wskaźniki zdrowotne. Te technologie mogą być używane do oceny stanu emocjonalnego i potencjalnego ryzyka recydywy. W dozorach elektronicznych wykorzystywane są także nowe modele inteligentnych zegarków i opasek fitness, które monitorują aktywność fizyczną, zdrowie i lokalizację. Szersze zastosowanie znajdują technologie GPS i geolokalizacja. Udoskonalone systemy GPS oferują precyzyjniejsze śledzenie lokalizacji, co jest szczególnie istotne w kontekście monitorowania osób w ramach systemu prawnego. Widać wyraźny wzrost popularności aplikacji takich jak SmartLink²⁸, które umożliwiają zdalne monitorowanie osób, a także komunikację z urzędnikami nadzoru. Tego typu rozwiązania stają się nowym standardem w monitorowaniu elektronicznym. Pojawiają się propozycje uruchomienia systemów kontroli wydatków finansowych oraz poruszania się w mediach społecznościowych, a także kontroli zachowania w świecie cyfrowym. Technologia pozwala na skuteczniejsze egzekwowanie prowadzenia terapii, ze względu na możliwość kontroli przyjmowania środków i zawartości substancji w organizmie skazanego oraz monitorowanie parametrów życiowych.

przeanalizowanych i sformułowanych przez program materiałów podejmie człowiek – operator, analityk lub osoba o innej roli. Formułowana ocena powinna opierać się na faktach o konkretnej charakterystyce, które muszą być: 1) obiektywne, 2) weryfikowalne, 3) bezpośrednio związane z działalnością przestępczą. Obiektywność faktów bezpośrednio związanych z działalnością przestępczą powinna zakładać niedyskryminacyjne gromadzenie materiałów lub informacji (zarówno na korzyść, jak i obciążających obiekt oceny) w toku oceny dokonywanej przez człowieka i wspieranej systemami do oceny lub przewidywania ryzyka popełnienia przestępstwa. Z kolei informacje są sprawdzalne, jeśli można potwierdzić je same albo dane wejściowe wykorzystane do ich uzyskania, a także jeśli różni, dysponujący odpowiednią wiedzą i niezależni obserwatorzy mogliby dojść do konsensusu, ale już niekoniecznie do pełnej zgody, że konkretne przedstawienie stanowi wiernie odzwierciedlenie rzeczywistości. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1689 z 13 czerwca 2024 r. w sprawie ustanowienia zharmonizowanych przepisów dotyczących sztucznej inteligencji oraz zmiany rozporządzeń (WE) nr 300/2008, (UE) nr 167/2013, (UE) nr 168/2013, (UE) 2018/858, (UE) 2018/1139 i (UE) 2019/2144 oraz dyrektyw 2014/90/UE, (UE) 2016/797 i (UE) 2020/1828 (akt w sprawie sztucznej inteligencji).

²⁸ G. McDonnell Nieto del Rio, *Meet SmartLINK...*

Problematyka monitorowania sprawców jawi się jako bardzo aktualny i mający spory potencjał rozwojowy obszar rozważań z zakresu szeroko rozumianego prawa karnego. Dyskusja w tym obszarze aktualizuje cały szereg pytań i wydaje się, że zmiany w tym zakresie będą tylko kwestią czasu, co oznacza, że mamy do czynienia ze stale ewoluującą konstrukcją, która także w przyszłości może wywoływać różne problemy, a jej ostateczny kształt chyba ciągle nie jest jeszcze zdefiniowany²⁹.

Streszczenie

Celem niniejszego opracowania jest próba określenia podstawowych problemów związanych z funkcjonowaniem kary pozbawienia wolności wykonywanej w systemie dozoru elektronicznego. Wskazanie konsekwencji prawnych przyjętej konstrukcji i rozwiązań oraz nakreślenie kierunków rozwoju tej instytucji. Dozór elektroniczny staje się narzędziem coraz powszechniej stosowanym, co rodzi kolejne pytania o to, jakie są granice ingerencji w sferę praw i wolności obywatelskich. Stosowanie dozoru elektronicznego w prawie karnym wyraźnie sprawdziło się, a jeżeli tak, to w jakim zakresie można byłoby go dalej rozwinąć, zwłaszcza w kontekście postępu technologicznego. Czy istnieją jeszcze jakieś inne pola eksploatacyjne, w obrębie których można byłoby wykorzystać dozór elektroniczny? Czy powinno się go stosować do sprawców określonej grupy przestępstw, a jeżeli tak, to do których i w jaki sposób?

Słowa kluczowe

probacja, kurator sądowy, monitoring elektroniczny, grupy wysokiego ryzyka powrotu do przestępstwa

Summary

The aim of this study is to determine the basic problems associated with the penalty of deprivation of liberty imposed in the electronic monitoring system. It also aims to indicate the legal consequences of the adopted structure and solutions, and to outline the directions of development of this legal institution. As electronic monitoring becomes an increasingly common tool, questions arise about the limits of interference in the sphere of civil rights and freedoms. The use of electronic monitoring in criminal law has clearly proven effective, but to what extent can it be further developed, especially in the context of technological progress? Are there any other areas in which electronic monitoring could be used? Should it be applied to perpetrators of a specific group of crimes, and if so, which ones and how?

²⁹ M. Wawrzyniak, *Nowe perspektywy...*, s. 81.

Keywords

probation, probation officer, electronic monitoring, groups at high risk of recidivism

Bibliografia/Bibliography

- Fila K., *Środek zapobiegawczy w postaci dozoru elektronicznego jako postulat de lege ferenda*, „Palestra” 2018, nr 10.
- Gmerek D., Wiśniewska K., *Nieizolacyjne środki zapobiegawcze*, Warszawa 2011.
- Górski A., *Wykonywanie kary w systemie dozoru elektronicznego a przestępstwo samouwolnienia (uwagi na marginesie wyroku Sądu Najwyższego, I KZP 3/17)*, „Państwo i Prawo” 2019, nr 4.
- Hanuasek N., *Rozdział XI. Dozór elektroniczny jako skuteczny środek ochrony postępowania karnego i jego uczestników*, w: *Nowoczesny e-proces karny. Między teraźniejszością a przyszłością*, red. P. Czarnecki, S. Głogowska, Warszawa 2024.
- Hochmayr G., Małolepszy M., *System dozoru elektronicznego – możliwości i granice. Spojrzenie prawnoporównawcze w obliczu polskiej nowelizacji*, w: *Current problems of the penal law and criminology*, red. E.W. Pływaczewski, tłum. B. Jakimiec, M. Głuchowski, Warszawa 2020, https://www.rewi.europa-uni.de/de/professuren/polnishes-strafrecht/_pdfs/System-dozoru-elektronicznego.pdf.
- Kluza J., *Przestępstwo samouwolnienia się. Uwagi na tle orzeczeń Sądu Najwyższego o sygn. I KZP 11/16 oraz I KZP 3/17*, „Zeszyty Prawnicze” 2018, nr 18.2.
- Kosonoga J., *Areszt domowy jako nowy środek zapobiegawczy w projektowanych zmianach legislacyjnych*, „Ius Novum” 2010, nr 2.
- Małecki M., *Samouwolnienie się od dozoru*, „Dogmaty Karnisty” z 6 grudnia 2016 r., <https://www.dogmatykarnisty.pl/2016/12/samouwolnienie-sie-od-dozoru/>.
- Mamak K., *Dozór elektroniczny – rozważania na tle kary pozbawienia wolności, kary ograniczenia wolności oraz przestępstwa samouwolnienia (art.242§1 kk)*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2017, z. 3.
- McDonnell Nieto del Rio G., *Meet SmartLINK, the App Tracking Nearly a Quarter Million Immigrants*, „TheMarkup” z 27 czerwca 2022 r., <https://themarkup.org/the-break-down/2022/06/27/meet-smartlink-the-app-tracking-nearly-a-quarter-million-immigrants>.
- Przesławski T., *Rozdział II. System dozoru elektronicznego – konteksty prawne i administracyjne w latach 2013–2017*, w: T. Przesławski (red.), M. Sopiński, E. Stachowska, *Analiza i oceny funkcjonowania systemu dozoru elektronicznego w Polsce w latach 2013–2017*, Warszawa 2020.
- Stańdo-Kawecka B., *Dozór elektroniczny w Polsce – uwagi w świetle rekomendacji Rady Europy*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2015, nr 86.
- Stańdo-Kawecka B., *Dozór elektroniczny w wymiarze sprawiedliwości – wybrane problemy etyczne i praktyczne*, w: *W poszukiwaniu prawdy : rozważania o prawie, historii i sprawiedliwości*, red. K. Banasik, A. Kargoł, A. Kubiak-Cyrul, M.J. Lubelski, E. Plebanek, A. Strzelec, Kraków 2018.
- Stefański R.A., *Kara pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2007, nr 4.

Dozór elektroniczny w prawie karnym: diagnoza i perspektywy

Wawrzyniak M., *Nowe perspektywy wykorzystania Systemu Dozoru Elektronicznego w polskim porządku prawnym*, „The Prison Systems Review” 2020, nr 108.

Wilk L., w: *System Prawa Karnego. Tom 6. Kary i inne środki reakcji prawnokarnej*, red. M. Melezini, Warszawa 2016.

Wojtaszczyk A., Wróbel W., Zontek W., w: *System Prawa Karnego. Tom VIII. Przestępstwa przeciwko państwu i dobrom zbiorowym*, red. L. Gardocki, Warszawa 2013.

Zgoliński I., w: *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, red. J. Lachowski, Warszawa 2023.